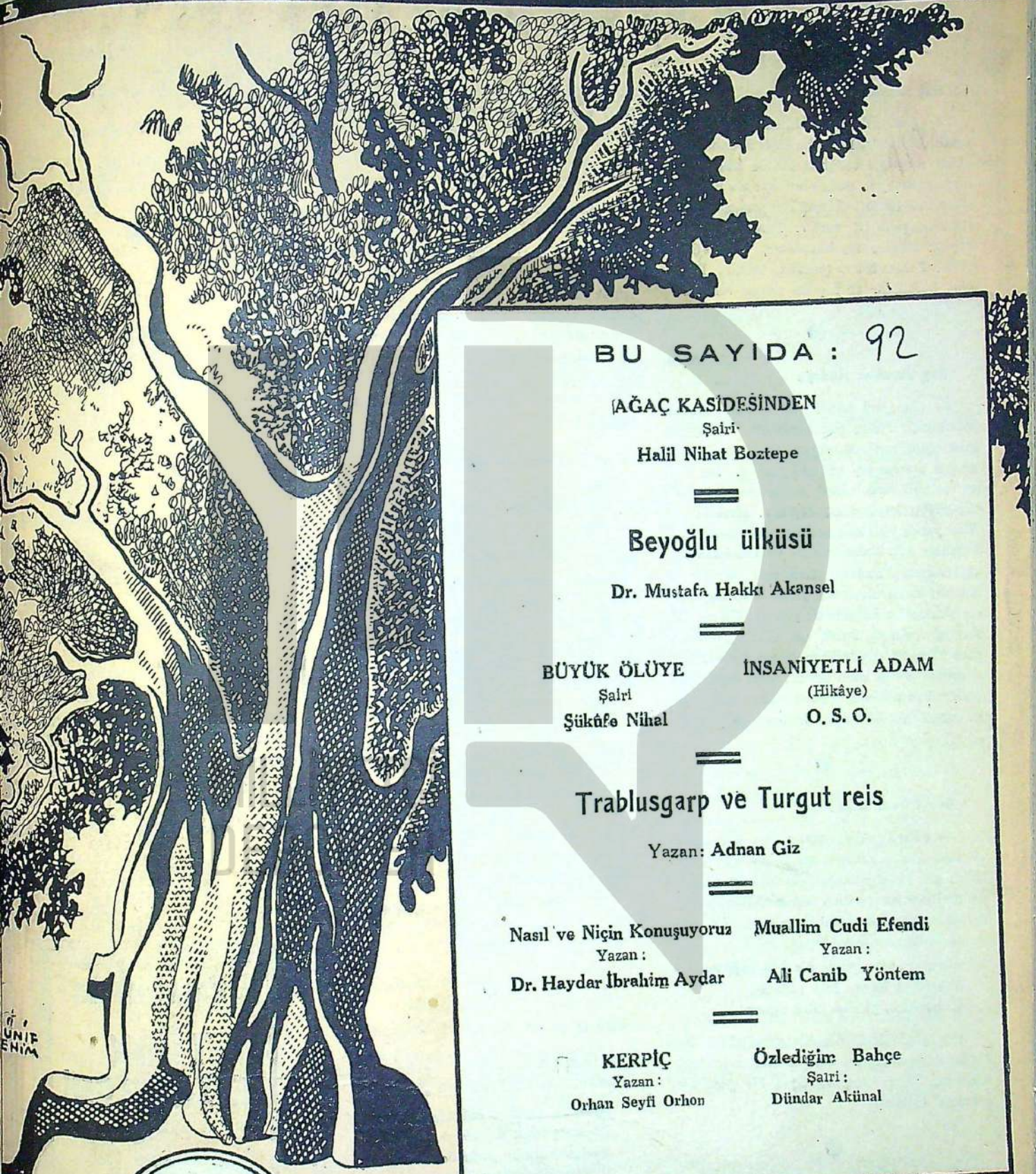

BU SAYIDA : 92

AĞAÇ KASİDESİNDEN

Şairi:

Halil Nihat Boztepe

Beyoğlu ülküsü

Dr. Mustafa Hakkı Akansel

BÜYÜK ÖLÜYE

Şairi

Şükûfe Nihal

İNSANİYETLİ ADAM

(Hikâye)

O. S. O.

Trablusgarp ve Turgut reis

Yazan: Adnan Giz

Nasıl ve Niçin Konuşuyoruz

Yazan:

Dr. Haydar İbrahim Aydar

Muallim Cudi Efendi

Yazan:

Ali Canib Yöntem

KERPİÇ

Yazan:

Orhan Seyfi Orhon

Özlediğim Bahçe

Şairi:

Dündar Aktunal

Sayı : 92

Kuruş : 15

HAFTALIK

FİKRİ VE SANAT

Yaylâ Türküsü

FIATI : 50 KURUŞ

En ince, en sanatkâr, en hassas kadm şairimiz Halide Nusret Zorlutuna'nın en güzel şiirlerini bir araya toplayan bu çok güzel şiir mecmuası (Çınaraltı) Yayınının dördüncü kitabı olarak

Yeni Çıktı.

Umumî satış yeri: İstanbul Ankara caddesi No. 47 Çınaraltı idarehanesi

Tasvir neşriyatı:

Bektaşî

Fıkraları

Toplayan
Ziya Şakir

Fiati 100 kuruş

Her kitapçıda bulunur.

7 TEMMUZ

Deniz mevsimi başlıyor. Plajda, güneş banyosundan sonra denize girmek, neşeyle dans etmek, ve rahat bir uyku uyumak için bir

Millî Piyango

bileti almalısınız. Bir mevsimin bütün sevinci bu biletlelerin içindedir.

Basıldığı yer:

Cumhuriyet Matbaası — İstanbul

Sahibi ve Neşriyat Müdürü:

Orhan Seyfi Orhon

SODALI LİKÖR
İKRAM EDİNİZ

Binnaz

Yazan
Tusuf Ziya ORTAÇ
Manzum trajedi
Fiati 30 kuruş
Semih Lutfi Kitabevi

Konuşmalar

Bay Yanardağ oğlu :

— Şikâyetinizde haklısınız. Fakat hiç nazık değilsiniz. Eğer, bu mektubunuzu kendisini müdafaa ettiğiniz Halide Nusret Zorlutuna görseydi, emin olunuz, o da benim bu sözlerimi tekrar ederdi. Bir sanatı müdafaa etmenin şekilleri vardır: Tavsiye, ikaz, şikâyet.. Bunlar iyi karşılanır, iyi neticeler verir. Fakat ihtar, tecavüz, tahkir.. Bunlar fena karşılanır ve hiç bir netice vermez.

Bay İbrahim Akdağ :

— (Sarıyer) isimli iki kıtalık şiiriniz kusursuz. Fakat çok sevdiğiniz Sarıyerin güzelliğini canlandırmıyor. Bu tarz şiirlerde en çok aranan şey mahallî renktir. Bir şiirde mahallî renk oluşu, o mevzu dair bazı hususiyeti kaydetmesi değildir. Meselâ: Nice yanık yürekler serinler sularında Dertliler şifa bulur, Çırcır ve Hünkârında. diyorsunuz. Sadece Sarıyerde Çırcır ve Hünkâr suyu olduğunu yazmak ve bu suların şifasından bahsetmek yetmez. Bunun şiir tarafını bulmalı. Renk, ses haline getirmeli. Bize Sarıyeri düşündürmeli, sevdirmeli. İşte, şiirinizde eksik olan budur. Onu nasıl yapmalı? diyeceksiniz. Bunun nasıl yapılacağını ancak, siz bilirsiniz. yani sanatkâr bilir.

Bay Cemal Bağa :

— (Yürük Ali) tam sizin kaleminize ve mesleğinize yaraşan epope bir mevzudur. Bunu çok güzel yazmağa çalışmalısınız. İçinde tekrarlanan sözler, alelâdelikler bulunmamalı. Okurken içimizde bir yığıtlık şevkinin coştüğünü duymalıyız.

«Dağlar inler: şöyle bir kez bağırıp,
Erkekleri kavga için çağırıp,
Gidecekler, günün yüzü ağırıp»

Bu kıtada kafiyeyle hiç güzel değil. Bu türlü cümle bağlarını nesirde bile az kullanmalısınız. Bunu imzanıza lâıyk bir güzelliğe sokmağa çalışın!

Bay Ali Çağlar :

— Sadeddin Kaynak için yazdığınız manzumeyi kendisine göndermelisiniz. Diğer ilirîk şiirleriniz bizim mevzuumuzun biraz dışına çıkıyor. Biliyorsunuz ki biz (Çınaraltı) nı millî duygulara hasrediyoruz. Biziz mazur görmenizi rica ederiz.

Bay Hüseyin Baydar :

— (Ayşem) isimli şiirinizi okuduk. (Ayşe) ye şiir yazmak, onun güzelliğini söylemek artık iptizale düşmüştür. Çalgılı kahvelerde (Ayşem!) diye biten türküler söyleniyor. Bundan yeni, orijinal bir manzume çıkarmak çok güçtür. Vaz geçmeli. (Söğütler) in yalnız birinci kıtası güzel! Yazdığınız manzumelerin üzerinde bir sanatkâr itinasile çalışmalısınız.

Bay A. Hâşim Akınlı :

— (Akşam) isimli manzumenizde tekrarlanan :

Son ışıklar erirken damla damla sular da. mısraı güzel. Manzumenizin her mısramın bu güzellikte olmasını diliyoruz. Mademki daha gençsiniz. Yeni şiir yazmağa başlıyorsunuz. Kolayca beğenmeyin. Yazabileceğiniz kadar güzel yazmağa çalışın!

Bay Enver Bakı Öngün :

— Abdülhak Hâmit de aynı mevzuu yazmıştır. Onun (Makber) inde (tabut) a hitap eden parçayı elbette okumuşsunuzdur. Bu varken (Tabut) diye bir şiir yazmak için ondan ya çok güzel söylemeli, yahut da düşünmediklerini, duymadıklarını söylemeli. Bunun bir üçüncüsü de başka bir mevzu seçerek bundan vazgeçmektir.

Bay H. F. :

— Bize ithaf ettiğiniz (Geldim) isimli manzumenin birinci kıtası çok güzel!

Kalmadı derman dizimde
Hasret gezinir izimde
Yaşlar kurudu gözümde
Dinlenmeğe sana geldim.

Sizi dostça karşılarız. Fakat neden isminizi yazmadınız? Şiirinizin öbür kıtalarını da bu güzelliğe sokup bize adınızla göndermenizi rica ederiz.

“Çınaraltı yayını,, neşriyatı:

I

ORHAN SEYFİ ORHON

Dün, Bugün Yarın

Fiati 50 kuruş

Mevcudu tükenmiştir. Pek yakı yeniden basılacaktır.

II

Dr. MUSTAFA HAKKI AKANSE

Japon mucizesi

Fiati: 50 kuruş

Japonyanın kısa bir zamanda büyük bir askerî devlet ve ileri bir endüstri milleti haline gelişinin seslerini anlatan ve bundan bizim için millî ilhamlar haykıran bu kıymetli eser mevcut pek az kalmıştır.

III

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 92

İdare Evi :

Telefon : 22128

İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi. No. 47

Flatı: 15 Krs.

26 Haziran 1943
Cumartesi

TÜRKÇÜ FIKIR ve SANAT MECMUASI

Gilt : 4

Kerpiç

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Bir zelzele mıntakası olan Türkiyede Osmanlı tarihinin (Kıyameti suğrâ) larını bir tarafa bırakalım. Benim doğuşumdan biraz sonra Ser-vetifünün şiiri zelzele felâketini anmıya başlar :

Bin üç yüz endü. Henüz dün bu köhne izbeye sen,

Misafir olmuştun..

Bin üç yüz on beşte aynı şairin hıçkırıkları «Balıkesir» felâketze-deleri için duyulur :

Harabî zelzele bir köy.. Şu yanda bir çatının

Çürük direkleri dehşetle fırlamış, öteden

Çamur yığıntısı halinde bir zemin katının

Yıkık temelleri manzurdur..

Erzincandan sonra bu göz yaşları Adapazarı ve Geyvenin harabe-leri üzerine tekrar akıma başladı.

Şefkatimizi esirgemiyelim. Felâkete uğramış kardeşlerimize Cüm-huriyetin uzattığı yardım kolları eksik olmasın. Milli ve insanî borçları-mızı elbette yapacağız. Fakat şunu da unutmıyalım ki Türkiyede zelzele felâketi asıl bir kerpiç felâketidir. Çamurla sıvanmış duvarlara oturtulan çatılar kendi kendine yıkılmazsa bir gün zelzeleden yıkılmağa mah-kûmdur.

Nasıl ahşap İstanbulun yangınlarını göz yaşları söndüremediyse, bir şefkat edebiyatı da zelzeleyi durduramaz. Tabiatın bu kör kudreti hissizdir. Onunla mücadele için bir şair kalbi değil, beton lâzım.

Milletleri bazan felâketler uyandırır. Zelzele benim içimdeki ümitleri yıkmıyor. Mazideki ihmalin çamur sıvalar gibi döküldüğünü hissediyorum. Onun sarsıntıları arasında, hummalı bir iş lüzumla inşaa-sına başlanan yarınki Türkiyenin, büyük ve güzel Türkiyenin, beton Türkiyenin hayalini görüyorum.

Orhan Seyfi ORHON

YENİ ABONE ŞARTLARI (37 den itibaren)
Yıllığı 750, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.

Ecnebi memleketer için :

Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :

Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :

Kütüphanemize gönderilen eserler
nöşredilsin edilmesin sahiplerine
iade edilmez.

MILLİ KÜTÜPHANE
ANKARA

Beyoğlu Ülküsü

Biz, bir İmparatorluğun ölümüne sebep olan illetleri tevarüs etmiş ol bir durumda idik. Şimdiki vatansever hükûmetin akıllı ve vicdanlı ted leri sayesinde bu müthiş durumdan ancak yakamızı kurtarabildik. bakımdan Türk milletinin, büyük Şefimiz İSMET İNÖNÜ'ne minnet ve şükranı çok büyüktür.

İstanbuldaki Beyoğlu semti, (Beyoğlu ülküsü) ismini verdiği bir çeşit düşünüş ve yaşayış tarzını temsil eder. Maddi olarak, Türkün sıhhati ve parası, mânevi olarak da, milliyet duygusu, burada, ispiro ve lâvanta kokuları, sefahatin yılmış nağmeleri ve iğrenç caz havaları içinde eriyip gider. Burası, Türkiye'nin en kozmopolit yeri, çeşit çeşit insanların ve düşünüşlerin karar-gâhidir.

Beyoğlu, içkinin (ömür gayesi) sıfatile hükûmran olmasını da temsil eder. İçki ise, bir milletin maddi ve mânevi sıhhatini körleten en amansız bir düşmandır. İnsanda ne akıl bırakır, ne sıhhat ve ne de para! Fransız filozofu A. Fouillée: (Maddi sefalet, ahlâki sefalet, akli sefalet, her zaman, atbaşı beraber giderler) diyor. Üzerinde uzun uzun düşünülmeğe değer bir fikir. İçkiye yakasını kaptıran bir insan, kendisi, ailesi ve memleketi için kaybolmuş demektir. İçki, insanı, insanlık şerefinden sıyrır, hayvan menzilesine indirir. Fransız tarih bilgini (müverrih) F. Lot'nun: (Eski Zamanın sonu ve Ortaçağın Başlangıcı) isimli çok değerli eserinde, eski Roma imparatorluğunu batıran belli başlı sebeplerden birini de, imparatorların, Roma şehrindeki işsiz ve her an isyan çıkarmağa hazır ayak takımını oyalamak için, sirklerde durmadan eğlenmeler tertip etmeleri ve halka bedava yiyecek dağıtmak suretile, onları, çalış-

madan geçinmeğe ve devamlı ve ömür gayesi edinilmiş eğlenceye dadandırmış olmalarında buluyor. (Sirk eğlen-celeri, Roma devleti için yıkıcı bir âfet oldu) diyor. Bence, şimdiki zamanda da: (İçki, şehvet, süs, şehveti kamçılarak itibarile sinema) da, aynı, bugünkü insanlık için, o kadar yıkıcı, o kadar hayvanlaştırıcı bir âfet-tir. Gene, F. Lot: (O zamanki devlet adamlarının, bu noktanın pek büyük ehemmiyetini kavrayamamış olmaları çok hayrete değer) diyor. İşte, ben bu yıkıcı illete: (Beyoğlu ülküsü) ismini verdim.

İçki ve süs yüzünden nice ocaklar sönmüştür.

Japon milletinin az zamanda, nasıl kendini kurtarıp yükselmiş olduğunu düşündükçe, bu milletin akıllılığına, temkinine, uzak görüşlülüğüne imrenmek elde değildir: ne kadar temkinli, ne kadar ihtiyatlı, iradesine hâkim, vatan uğrunda tek bir vücut imiş gibi hareket eden bir millet! Meselâ, şu giyim işini ele alalım : Japonyada, kadın giyiminde moda denilen yıkıcı ve aile söndürücü illet yoktur. Giyim eşyasında (çeşit) yoktur. Muayyen bir yaşa gelmiş kadınlar, hep aynı şekildeki şapkayı giyerler. Şeklin hep aynı ve sade oluşu, giyim eşyasının çok ucuza mal olmasını mucip olur. Japon kadınlarında kürk giymek, elmaslar taşınmak âdetleri de yoktur. Japon toprakları kayalıktır : geniş ot-

lakları yoktur, onun için hayvâ tışmez, neticede kösele ve deri-tur. Eğer Japonlar, akıllı, hesabı-lı, son derece yurtsever bir millet-masa idiler, kösele ve deri için, rıya milyonlarca lira çıkarırlar v kat daha fakir düşerlerdi. Ha onlar, bu meseleyi, ağaçtan ay-bı giymek suretile kökünden h-tiler. Diğer taraftan, kuvvetli bir ve donanma kurmak için, herş evvel, Avrupanın bilgi ve tek alıp hâzmetmek lâzımdı. Bunun para lâzım ; döviz (yabancı pa-lâzım. O halde, evvelâ tasarrufa derece riayet ettiler; bu sayede o azzam fabrikaları kurdular. Fak-bununla dahi bitmez : bu fabrik-da yapılan malları begayet ucuza letmek lâzım, tâki öteki milletle mallara rekabet edemesinler, ne memlekete bol bol yabancı para sin ve o para ile memlekette mayan ham maddeler, bilhassa leketin müdafaasına yarayan ma-ler satın alınabilsin. Bu gayeye mek için de gayet fakir köylü-rından ibaret amele kümeleri m-na getirdiler. Bunlar, fabrikaların tırdığı amele köylerinde, bir kışla-yatı sürerler, dışarı hiç çıkmazlar. ları fabrika besler, gayet az bir miye ile çalışırlar, ve bu sayede, beş sene çalıştıktan sonra, kendi bir çeyiz biriktirirler ve fabrikada nılıp evlenirler. Yerlerine yeniler,

ir. Onun için, hem eşya gayet uza mal edilmiş olur, hem de, gayet kir kızların evlenip ocak kurlmaları neticede milletin üremesi temin e- Japonya mucize gib yükseldi a kendi kendine yükselmedi : en baştakilerin bu kadar tertipli, ve namuslu ve yurtsever bir şe- de davranmaları neticesinde yük- di.

Biz, bir imparatorluğun ölümü- sebep olan illetleri tevarüs etmiş o- bir durumda idik. Şimdiki vatan- er hükûmetin akıllı ve vicdanlı dbirleri sayesinde bu müthiş durum- ı ancak yakamızı kurtarabildik. bakımdan, Türk milletinin, büyük miz İsmet İnönü'ne minnet ve şük- çok büyüktür.

Geçenlerde, gündelik bir gazle- de, birisi, İsmail Hakkı Baltacıoğlu- (Türke doğru) isimli eserindeki (Türk Evi) ne hücum ediyor : (artık ı ileri yüzyılda, sedirlere, ot min- erlere yer yoktur) diyordu. Neden masın? Japonlar, pek âlâ, eski ev- ni, örf ve âdetlerini muhafaza et- eri halde, bu yüzyılın en ileri bir leti olabildiler. İlerliğin ölçüsü ka- ferli, banyolu apartmanlar mı- r? Bu, (hayvanî bir Ülkü) dür. İn- ınların bilgi, ahlâk, seciye ve ruh etlerinden yükselebilmesi, yani a- insanlık şerefine lâyık olabilmeyi için (İztirap) şarttır. Bedence onfor, ıztırabı giderir, ıztırabın yük- ltici kamçısından mahrum kalan in- lar da, kendilerini koyverirler, inkü, insanlarda (en az çalışma — ayı akal) kanunu hâkimdir, ve neti- ede bilgi, seciye ve ahlâk bakımın- dan geri geri giderler. Bu nokta, es- kiden beri düşünce adamlarının dik- katini çekmiştir : büyük adamların o fakir veya orta halli ailelerden tığına dikkat edilmiştir. Öte yan- an, zengin çocuklarının, çok zaman iç bir işe yaramadıkları da dikkati kmıştır.

Materyalist felsefe (benim an- adıgım mânada) hayvan felsefesidir. ırmadan eğlenmek insan işi değil, yvan işi bile değildir, insanların, yvandan dahi aşağı olan kısmının işidir. Bereket versin, bu dünyada, lâ, öyle insanlar vardır ki, Fuzuli- ı, Fikretin, Hâmid'in bir şiirine, Ef- tunun bir derin fikrine bütün konfor edeniyetini feda ederler. Bir insa-

nın şerefi, hizmet ettiği ülkünün yük- sekliliği derecesile ölçülür. Zengin ol- mak ve bu serveti yalnız kendine hasretmek ve bu sayede yalnız be- deni zevklerini tatmin etmek ülküsü, ülkülerin en süflisi, en hayvancasıdır. Buna karşılık, ne kadar daha temiz, ne kadar daha insanî başka ülküler vardır : meselâ : (Kendim ot minder üzerinde oturayım, fakat yurdum yük- selsin!); (Kendim hiç rakı içmiye- yim, sinemaya gitmiyeyim, durmadan çalışayım, fakat, çocuklarım okuyup adam olsun!); (Kendim kuru ekmek yiyeyim, fakat bilgim artsın, zekâm gelişsin, ruhum yükselsin!)

Gelecek sayımızda :

San'at Yurdum içindir

Şairi :

Mithat Cemal KUNTAY

Üstad Mithat Cemal'in bu en iyi ve en güzel şiirini gelecek sayımızda neşre- deceğimizi okurlarımıza müjdeleriz.

(Beyoğlu Ülküsü) nün diğer bir cephesi de (Şehvet) dir. Veyl, şeh- vet deniken ifrite yakasını kaptırmış olanlara! Onlar, hızla, hayvanlığın en son basamağına inerler. Ne diyorum : Hayvanların bile bir tenasül zamanı vardır. Kayzerlingin şehvet hakkında- ki düşünleri, bir kere okuyunca, bir daha unutulamaz : (Ömründe yalnız şehvete tapınmış olan insan, derin ve karanlık mağaralardan çıkan iğrenç yılanlara benzer. Fâhişelerin gözleri- nin nursuz ve fersiz, ve, kendini şeh- vete kaptırmış erkeklerin benizlerinin kireç gibi uçuk oluşunun sebep ve hik- meti budur. Bu çeşit insanlarda, ko- kain ve afyon gibi zehirler, sıcaklığı kaybolan insana hararet vermeğe ça- lışır. Bu gibi nsanlarda tenasül mu- kaddes vazifesi kudsiyetini kaybetmiş,

bir (aptesane vazifesi) hâlini almış- tır. Bu çeşit yaratıklar, hayvanî bir kıvrınma ve ürperme ile, hayvanî ha- yat helmesini oraya dökerler. Ömrün- de yalnız şehvet peşinden koşmuş o- lan insanların yüzlerinin o iğrenç ifa- desinin sebebi budur. Yalnız şehvet peşinden koşmuş erkekle kadının, ar- kadaşından bıktığı vakit gösterdiği o soğuk ve amansız vahşetin sebebi de keza budur. O vakit, canavar ahlâkı, insan ahlâkının yerini tutar. Şehvetin mucip olduğu ve her gün görülüp ört bas edilen cinayetlerin o kadar âdi ve iğrenç olmasının sebebi de keza bu- dur. Çok vakit genç evlilerin yüzle- rinde okunan o acı, meysus ve somurt- kan ifadenin sebebi de, o zamana ka- dar bilmedikleri iptidai ve amansız bir kudretin pençesine düşmüş olduk- larını idrak etmiş olmalarındandır. Bu iptidai üreme içgüdüsü ölümle or- taktır. Burada, bütün canlı yaratıkla- rın timsali, o bitmek tükenmek bilme- yen çiftleşmesinden sonra, ekele kur bağadır. Tenasül uzuvlarının çirkinliği de bundandır. Onlar, en iptidai top- rak kuvvetine, üreme içgüdüsüne ait- tirler. Aynı uzuvların, hem üremeğe, hem de, vücuttaki süprüntüleri dışarı atmağa hizmet emeleri sebepsiz değil- dir). Kayzerlingin şehvet hakkındaki bu fikirleri ne kadar müthıştır!

Diğer yandan, insanlarda, kud- ret, enerji kaynağı bir tanecektir. Biz, eğer bu kudreti şehvet yolunda har- carsak, bilgiye, seciye ve ahlâka kud- ret kalmaz, hayvanlaşırız. Buna ait, türkçemizde enerjik bir söz vardır. Aksine, şehvette itidal veya imsak (el çekmek) ile tasarruf olunan kudret beyin işlerinde sarf olunabilir. Buna, akıl hekimliğinde (süblimasyon — cevherleşme) derler. Büyük zekâ, duygu ve ruh eserleri ortaya koymuş olanlar hep bu usule başvurmuşlardır. (Wuthering Heiths — fırtınalı tepe- ler) ismindeki, dünyanın en derin aşk romanını yazmış olan, bir İngiliz köy papasının kızı Emily Brönte, yirmi dokuz yaşında öldüğü vakit hâlâ (Bâ- kir) idi.

İçkiyi, süsü, şehveti, materyalist ve kozmopolit felsefeyi temsil eden. Türk vatanının yükselmesi için güdül- mesi çok lâzım olan yüksek ülkülere düşman olan (Beyoğlu Ülküsü) ne bin bir lanet!

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Trablusgarp ve Turgut Reis

Yazan :

Adnan

GİZ

Trablus tarihine bir bakış — Pirî beyin notları — Trablusun fethi — Süley-
mana boyun eğmiyen Turgut — Trablusta Türk hâkimiyeti : 361 yıl —
Turgudun türbesi

O gün İstanbul sokaklarında meraklı bir kaynaşma vardı. Halk saraya giden yollarda toplanmış; bir takım beyaz ihramlı, acaip kıyafetli yabancıların sarayı hümayûna gidişini seyrediyordu. Uzak bir diyardan, tâ Trablusgarp'tan gelen bu yabancıların dertleri çok büyüktü. Binlerce İspanyol gelmiş, yurtlarını zaptetmiş, yapmadık zulüm bırakmıyordu. Tacura'ya çekilen Trablus vatanperverleri nihayet aralarından bir heyet seçmiş, İstanbul'a göndermişlerdi. Bu adamlar Hıranın padişahı Sultan Süleyman Hanın huzûrunda yüz sürecek ve yurtlarının düşman zulmünden kurtarılmasını niyaz edeceklerdi. Cihanın padişahı, Enderun ağalalarından Hadım Murat ağanın delâletile onların dertlerini dinledi. Hallerine acıdı ve Trablusun kurtarılmasını emretti. Murat ağa Tacura'ya geldi. Vatanseverlerin başına geçerek İspanyollarla çarpışmağa başladı. Fakat İspanyolların bu ülkeden tamamen atılması için Trablus kalesinin denizden muhasarası ve zaptı lâzımdı. Cenabıhak o beyaz ve meşhur kalenin fethini ancak denizler hâkimi büyük Turguda nasip etmişti.

Hicretin 23 üncü yılında islamlar tarafından zaptolunan Trablus daha sonra Afrikada kurulan Beni Eglep ve Fatimi devletlerinin idaresine girdi. Bir ara büyük Türk - Kölemen hükümdarı Baybars Berkay Mısır'a ilhak etmişti. Nihayet Beni Hafas hanedanı bu topraklara sahip oldu. Hindistandan veya Afrikadan gelen piring, pamuk, çivit, baharat, fil dişi gibi sıcak ülke mahsullerinin Avrupada çok para ettiği yeni zamanlarda Trablus gündün güne zengin bir yurt olmağa başlamıştı. Gerçi ülkenin kaynakları verimli değildi. Fakat Orta Afrikadan, servet ve efsane diyarı olan Sudan'dan gelen kervanlar Trablus limanlarında

Avrupa gemilerine yükleniyor ve kervan ticareti ehaliye büyük bir servet bırakıyordu. Bir gün para o kadar çoğaldı ki bütün maddi ve mânevi varlıkların yerini tuttu. Kılıç ve Allah, vatan ve namus hepsi para oldu. Yüreklere yağ bağladı, kılıçlar pas tuttu. Artık hurmaların gölgesinde sarhoş olan duyusuz bir kütle Cezayir ve Tunus kadınlarına inci ve elmas serpiyordu. Trablus limanlarının en devamlı müşterileri İspanyollardı. Bir gün Trablusgarp limanına kıymetli eşya ve kumaş yüklü iki İspanyol gemisi geldi. Zengin bir tüccar İspanyollara bir ziyafet çekmişti. Misafirlere gösteriş olsun diye gayet kıymetli büyük bir yakut taşı onların gözü önünde havanda döğdürüp baharat yerine yemeklerin üzerine serpti. Bu kadar servete rağmen sofraya gelen bir karpuzu kesmek için bir bıçak bulunamadı (1). İspanyollar hayret içinde bu garip halin sebebini sordular. Onlar da, pek zengin ülkede asayişin gayet mükemmel olduğunu, bu yüzden silâha ihtiyaç görmediklerini, hattâ adı bıçaklardan bile nefret ettiklerini söylediler. Yurtlarına dönen İspanyollar bu zengin ve silâhsız memleketin hikâyesini ballandıra ballandıra büyüklerine anlattılar. 1509 yılında küçük bir İspanyol donanması gelmiş ve hiç bir mukavemete maruz kalmadan, kimsenin burnu bile kanamadan Trablus kalesini zaptetmişti. Bu tarihten sonra İspanyollar süratle Trablus ülkesine yayılmış ve servet kaynaklarına el koyarak ehaliye ezmeğe başlamışlardı.

Bu tarihte Osmanlı tahtında ikinci Bayezit bulunuyordu. Türk denizcileri yavaş yavaş bütün Akdenize hâkim oluyor, İspan-

ya sularına muzaffer akınlar yapan Ke Reis ve arkadaşları zaman zaman Trablus sahillerinde de dolaşıyorlardı. Kemal isin yeğeni büyük Türk âmirali ve denizlik âlimi Pirî Bey Doğu Akdeniz kıyılarına hemen her limanını, her girinti ve çıkıntı adım adım, karış karış tesbit eden ve denizin ilk deniz rehberi sayılan meşhûr «Kitab-ül-Bahriye» sinde Trablus hakkında şu izahatı veriyordu :

«Bilmek gerektir ki Mağrip diyarı Trablus kalesi gibi beyaz, sahil, narin, nası güzel kale görmedik. Her burç ve rusu batuminden dökülmüşe benzerdi. İsusı her yıl ol kaleyi taze kireçle çırpıladı. Ama ol kaleyi İspanya kâfiri aldı. sonra zikrolunan kale vâsîdir diye yıkıp rap eylendi.»

Daha sonra Trablus sahilleri hakkında birşok tafsîlat veren Pirî bey, yapılan vaşlarda şehit düşen Türk denizcilerinin Trablus önündeki bir küçük adaya gömüldüğünü yazmaktadır :

«Şimdi Trablusa İspanya padişahı hâmeder. İskelesinde on, on beş kâfir gerek eksik olmaz. Denizden bir dağ görünür. dağın adına Efrenc (Elkmal) derler. Üstü düz ve uzundur. Gün doğuşundan, gün batışına yatur. Anın gün batışında tamam olur. Mezkûr tamam olan had, ras kible üzeri geldiği vakitte malûm ola ki Tacura köyü gün doğuşuna gelmiştir. Oradan Trablus batısına on iki mil kalır. Eğer kenara yavaş varırlarsa ol denizden görünmeden Trablusun kalesi görünür. Ondan sonra hur ağaçları seçilir. Ol kalenin önünde gün doğuşu tarafından hüdayı bir liman vardır. Ol limanın yıldız tarafında yani denize yana üç taşlı adacık vardır. Ol adacıklar ikisi yerli safî taşlardır. Ama ol iki taş ile kale arasında olan adacık bir miktar to

(1) Hasan Safî bey: Trablusgarp tarihi. Sahife 38.

ıdır. Ol sebepten kâfir elinde kırılan nice daşlarımız mezkûr adacıkta konulmuş-

Beşinci asırda Türk denizcilerine bu de-
re malûm olan Trablus on dokuzuncu as-
ır ortasına kadar Avrupa denizcilerinin he-
men meşhûlû gibiydi. Onlar kalenin pek
im tahkimatından, sokakların darlığın-
limanın Sudan ticareti için mühim bir
kele olmasından başka bir şey bilmiyor-
(2).

İspanyollar gelmeden evvel Trablus eha-
i Kemal Reise başvurmuş, gei bizim Beyi-
z ol demişlerdi. Büyük denizci padişahı
üsaadesi olmadan böyle bir teklifi kabul
ek istememiş, reddetmişti. Piri Bey
r ki:

«Ol hinde Kemal Reisin üç pare gemisile
ablusa vardık. Kemal Reise gel Beyimiz
dediler. Razi olmadı. Hüdavendigâra da-
şmadık, bedduasından korkarım, dedi. A-
otan bir şeyh vardı. Adna Abbas derlerdi.
u şeyh ettiler. Bir kaç yıl bu hal üzere gi-
en bir gün Trablus üzerine seksen pare
ile kâfir geldi. Bir gün içinde Trablusu

Türk ruhundaki şu büyüklüğe, eski
klerdeki saygı ve edep duygusuna dikkat
usun! O devirde İkinci Bayezit karaların
İlanı idi. Enginlerde ise Bayezidin değil
al Reisin fermanı okunuyordu. Kemal
is Padişahın satvetinden değil, bedduasın-
korkuyordu. Koca Kemal Reis ne büyük
na sahipmiş!

Bir taraftan İspanyollarla uğraşan Murat
ga büyük bir iş başaramamıştı. O zaman
la Turgut geldi. Barbarosun ölümünden
a İstanbulla arası açılan büyük deniz
hramanı yine enginlerde, kendi âleminde
yordu. Hayreddin Paşa «Benden yârar-
diye övdüğü Turgudu devlet hizmetine
lamış, kazandığı zaferlerde ondan büyük
dımilar görmüştü. Barbarosun ölümün-
sonra yerine Turgudun gemesi lâzım
rken bir başkası getirilmişti. Zaten
argut hiç bir kayde girmek istemiyen ve
yalini ancak hudutsuz bir enginde yaşatan
suzluğa, hürriyete âşık bir kahramandı.
kubbe altının ağır teşrifatından, sarayın
kilmez entrikalarından nefret ediyor, bir
eyman dahi olsa hiç bir hükümdara ho-
eğmek istemiyordu. İstanbulda onu ce-
nienler, ondan ürkenler de az değildi.
başta Rüstem Paşa kendi kardeşini Kap-
Paşa mevkiline getirmiş, kardeşine bü-
bir rakip saydığı Turgudu Padişaha âsi
ve serkeş bir insan olarak tanıtıyor, onun
hiç bir şekilde uzun zaman devlete bağlı kal-
mıyacağını söylüyordu (3). Fakat bir mev-
kiden kıymet almayıp ta bizzat kendi var-
(Sonu 15 inci sahifededir.)

(2) Ali Haydar Emir: Türkiye - İtalya
Harbi Tarihi Bahrîsi. Sahife: 262.

(3) Hammer: C: 6, S: 118.

“Ağaç kasidesi,, nden

Yazan : Halil Nihat BOZTEPE

Başında mavi bulutlar duran o mor dağlar,
O bi hudut, o müsel sel cihan-ı nakş ü nigâr!

Bitip tükenmiyen enginlerle mavi sema,
Benimçin işte o gün ismi olmiyan sinema!

Ufukta manzaralar âdefa tiyatroya, balo!
Sağım, solum bütün âhenk.. Sanma yok radyo

Verirdi kuşlar ağaçlarda daimi konser!
Düşünmedim acaba kim Mozar, Şopen,
Vagner!

İnek, horoz ve çakal sesleriydi hep duyulan!
Ve beş vakitte de her gün okurdu Oflu ezan!

O cennetin de yeşil bir dereydi «tesnima» il
Nedim görse hiç anlamazdı cetvel-i simi!

«Tavanlı köprü» sü varmış o cetvelin o zaman
Geçit verirdi bu.. İslansanız biraz ne ziyan!

Yeşil kenarını süslerdi bir değirmen ki
Yanında «Kasr-ı cenan» lar güzel değil belki

Ne çağlayıştı o.. Hâlâ kulaklarında sesi!
Odur veren bana ilk önce musiki dersi!

Bir anne söyliyemez öyle tatlı bir ninni!
O ninni hem uyutur, hem uyandırır beni!

Keyiflenirdim, onun türküsü ile hoşserdim!
Çocukluğum tutarak ben de türkü söylerdim

Onun sesile benim hür sesim yarışmıştır!
O musikiye benim benliğim karışmıştır!

Soyumla nispeti yok.. Sevgilim bulut kızdır!
Gönülde firkati ömrümce geçmiyen sızdır!

Vatan, köyümden ibaret vatandaşım da çoban
Ne bay bilirdim o dağ başlarında ben ne
bayan!

Sorulsa söyliyemezdim şehir ne, valî kim?
Hocamdan ismini öğrendiğim ve görmediğim

Deniz, o hayli uzaktaydı olduğum yerden.
Yakın bulunmağa gelmez.. Uzak büyüklerden

Fakat, o yerde uzak şimdi.. Ah, o zümriit yer
Tahatturile nasıl gelmesin şu gözlere fer

Ki orda kırk sene evvelki ben varım.. El'an
Gülünsiyor bana mazî o zümriidistandan!

Eser hava-yı muhitimde şimdi fırtınalar!
O yerde kaldı nesim-i sabâ denen rüzgâr!

İçimde çok acı bir ses sorar durur şimdi:
«Bugünkü ben kimim eyvah, o günkü ben
kimdi?»

O hale geldi ki firkatle bende yeis ve elem,
O ye'si belki Serendipte duymamış Âdem!

Kırıp rûbabımı dest-i huşunet.. devran
Terennümatımı sustursa hay u huy-u zaman,

Bozulsa resm-i vefa, olsa âşinalar yâd,
Felek cefasını artırsa, bahtım etnese dât,

Kuva-i cisme hâlel gelse, bel bükülse.. çökük
Omuzlarımda hayat olsa bir taşınmaz yük,

Vücut külçeyi andırsa tutmayıp el ayak,
Adım atınca hemen çökse bastığım toprak

Bir anda kopsa kıyamet, yıkılsa arz u sema,
Tutuşsa yansa cihan, düşse yıldırım başıma,

Kemiklerim çürüyüp bitse, toprak olsa ne var
Kıyam-ı haşre dek ölmez yaşar bu hâtralar!

Halil Nihat BOZTEPE

İnsaniyetli adam

Yazan : O. S. O.

Hüseyin Naci efendi babadan kalma altın saati mezada çıkardı. Vur aşağı tut yukarı yüz elli kâğıttan fazla veren olmadı. Halbuki saatin hakikî değeri beş yüz liradan aşağı değildi. Kuyumcular da sanki sözleşmiş gibi yüz elli liradan fazla vermiyorlardı. Sabahdan akşama kadar kan ter içinde gezmediği dükkân, göstermediği adam kalmadı. Bir aralık yanında kara yağız biri peyda oldu.

Hasbetenlillâh Hüseyin Naci efendiye hizmetler etmeğe kalktı. Fakat tanımadığı bir adamın bu teklifleri Hüseyin Naci Efendiye şüphelendirdi. Hiç bir menfaat bekle-

meden iyilik edecek adamların dünyada kalmadığına kanı idi. Yabancı ne teklif etse:

— İstemez... Teşekkür ederim... Lüzum yok!.. diye reddetti.

Geç vakit yorgun argın evin yolunu tuttu.

Bebekte oturuyordu. Akşamları tramvay mahşerallah kalabalıktı. Eğer bu yorgunluğun üstüne bir de Bebeğe kadar ayakta kalırsa mutlaka hasta olacaktı. Her gelen tramvaya bir defa atıldı. Fakat kendisinden daha kuvvetli, daha açık göz adamların hücumu karşısında boş bir yer bulamadı. Son bir tecrübeden sonra Bebeğe kadar ayakta

gitmekten başka çare olmadığını anladı. Rabanın içindeki kayışlardan birini yadı. Asılmış bir adam gibi sallana sallana gitmeğe başladı.

Bir ayağı yoruldukça ağırlığını ayağının üstüne veriyor, ara sıra başını rerek oturacak bir yer açılıp açılma bakıyordu. Fakat nerede? Kendisi gibi ta kalan sekiz on kişi vardı. Yolcuların men hepsi de Bebeğe Arnavutköyüne yorlardı. İçinden:

— Nedir benim bu çektiğim!

Diye homurdanıyordu.

— Hem baba yadigârı saatini sı

ol, hem de üstelik zahmetini çek.

Biraz düşündükten sonra:

— Tövbeler olsun bir daha gitmem, hama al saati, ne yaparsan yap derim. Yüz iden on para fazla vermiyorlar iştel.

Halbuki yüz elli lira hanımın ihtiyacı-kâfi değildi. O, kocasının kendi tâbirince dası geçmiş, bu köhne saati satırıp ken-ne son moda tek taşlı bir yüzük almak yordu.

— Erkek kısmına ziynet yakışmaz. Bu, dinin hakkıdır! diyordu.

Elden düşürme dört yüz liraya bir pırta bulmuştu. Eğer saat beş yüzden fazla rse üst tarafı ile kocacığna bir hedlye caktı. Ama ne olduğunu şimdiden söyle-yordu.

Hüseyin Naci efendi:

— Ne olacak, ya bir mendil, ya bir ço-
tır. Aman, kendisinin olsun. alsın saati
şâ satarsa satsın, bana hediyenin lüzumu
ok!

Omuzuna bir el dokundu, başını çe-
virdi, arkasında oturan biri:

— Buyurun, oturunuz çok yorgunsu-
z! diye söyleniyordu.

Bir yabancınn bu insanîyetine şaşılmaz
?

Hüseyin Naci efendi:

— Fakat siz ayakta kalacaksınız? diye
keledi.

Yabancı adam yerinden kalktı:

— Zararı yok, siz daha yorgunsunuz,
urunuz! dedi.

Hüseyin Naci efendi dikkat ettiği zaman
bunun karşıda kendisine hasbeten Allah hiz-
met etmek isteyen adam olduğunu gördü.
Bir anda vicdanında derin bir azap duydu.
Gösterilen yere oturduğu vakit yanbaşın-
da ayakta kalan bu adama karşı hissettiği
minnettarlığa payan yoktu.

— Çok teşekkür ederim ama.. Siz ayak-
ta kaldınız!

Öteki gülümsüyordu.

— Zararı yok.. Rahatınıza bakın!

— Şöyle biraz sıkışsak.. Size de bir yer
buluruz!

— Hayır, canım, rahatınıza bakın, ben
yorgun değilim.

— Nasıl yorgun değilsiniz, bugün çar-
şıda bana iyilik etmek için az mı dolastı-
nız!

Yabancı adam, bahsi kapatmak istiyor-
du. Hüseyin Naci efendi coşmuştu:

— Birader, bu zamanda sizin gibi adam
bulunur mu? Hiç kimse kimseye iyilik et-
mez. Halbuki siz sabahtanberi bana etmedik
lütuf bırakmadınız. Hele şu sonuncusunu ö-
lünceye kadar unutamam..

— Estağfurullah.. Bundan ne çıkar?

Hüseyin Naci efendinin rikkatından göz-
leri doluyordu:

— Ne mi çıkar? Bir de bana sorunuz.
Alimallah ölünceye kadar unutmam!

(Sonu 11 inci sahifede)

Şeref galerisi

Liste : 4 [*]

Gönderen : Tarih öğretmeni Hüsnü Taşpınar

ATATÜRK — İNÖNÜ — ÇAKMAK

MEÇHUL ASKER

Kumandan	Devlet Adam
1 — Alp Arslan	1 — Mete
2 — Kutulmuş oğlu Süleyman	2 — Attilâ
3 — Ertuğrul Bey	3 — Tuğrul Bey
4 — Selâhaddin'i Eyyubi	4 — Alâeddin Keykubâ
5 — Orhan Bey	5 — Osman Gazi
6 — Timur	6 — Murat Huda- vendigâr
7 — Yıldırım Bayezit	7 — Kanuni Sultan Süleyman
8 — Yavuz Sultan Selim	8 — Çelebi Sultan Mehmet
9 — Barbaros Âlim	9 — Fâtih
1 — İbni Sina	Edip ve Sanatkar
2 — Uluğ Bey	1 — Yunus Emre
3 — Farabi	2 — Fuzuli
4 — Kâtip Çelebi	3 — İtri
5 — Ebussuut Efendi	4 — Cevdet Paş
6 — İbni Kemal	5 — Şeyh Galip
7 — Evliya Çelebi	6 — Ziya Paşa
8 — Şemseddini Tebrizi	7 — Namik Kemal
9 — Miyrım Çelebi	8 — Mimar Sinan
	9 — Hacı İvaz Paşa

[*] Bu listede ismi geçen Türk büyük-
lerinin sayısı kadar değerli adamların isim-
lerini galeride bildiremediğimden dolayı çok
müteessirim.

H. T.

Bir Büyük ölüye

Ey hiclik diyarının tanınmamış yolcusu,
Ey tek güneş ki sonsuz geceler sana puslu..
Tanrıya vardı kalbin bu şifasız duygusu,
Dağ dağ olan bağırma vermez mi bir damla su

Razıyım, Mansur olup çekilsem dare bir gün,
Erişmek kabil olsa böyle dildare bir gün..
Ne çıkar kötü olsam yâre, ağıyare bir gün?
Sarmış beni kaybolan bir ilâhın kaygusu..

Bu toprakta bir doğup bir batan güneşti o,
Bir çöller yolcusuna hem eş, hem kardeşti o,
Beni kendine çırağ yapan bir ateşti o,
Bilmişti, kavrulsam da yoktu sönmek korkusu

Söndür bu ateşi ki sarmasın dünyaları;
Seni tanımayanlar görsün yazı, baharı..
Cehennem olsa göster gizlendiğin diyarı,
Seninle bin cihana değer ölüm uykusu..

Şükûfe NİHAL

Bir Asker Mektubu

Mektubum eline vardığı zaman;
Anne: şakın gözün dumanlanmasın.
İçinde başka bir arzu yanmasın,
Sadece dönecek diye beni an.
Göz kapaklarını gel, indir anne..

Bu yerde dağlara yaslanan güneş,
Gurbete yol alan bir sevgilidir.
Bu yerde sadece düşünceler bir,
Bu yerde gölgeler bahtımıza eş;
Bahtımız o kadar derindir anne..

Alevler içinde yanan bir koruz,
Dedemiz, bahamız var düşümüzde.
Her akşam talimden dönüşümüzde,
Bir zafer türküsü tutturuyoruz.
Türkümüz sulardan şerindir anne..

Burada kimse yok günleri sayan,
Uzakmış, yakınmış diye tezkere.
Ne zaman başımı dayasam yere.
Dağılan saçımı öpen, okşayan:
Senin o yumuşak elindir anne.

Hamdi IŞIKLI

Nasıl ve niçin konuşuruz?

Konuşmak, bir yazı makinesinin mekanizmasına benzetilebilir. Farkı, saniyede bir kaç kelime yazacak yerde, birçok kelimeleri taktir edebilmek iktidarında oluşturmaz.

Konuşmak; sol yarım dimağ kıvrımı arasında sıralanmış sayısız hücrelerin topluluğundan sadır olan hayat fenomenidir. Vazife görüp eskidikçe hayat kanununun değişmez iradesile eskiyi sağlamlar ve yeni hale koyup yerine ikame eder. Böylece tekellüm merkez-i asabisi daima zinde ve sağlam kalır. Nasıl ki bir tabi makinesinde eskiyen, bozulan kılışelerin yerine yenisinin konulduğu gibi.

İnsan, doğduğu zaman konuşmaz. Bu dilsizlik uzunca aylar devam eder. Sonra emeklemek devrine girer ki bu zamanda tek heceli kelimeleri peltek bir sesle söylemeye başlar. İşittğini öğrenmeğe çabalar. Yaşı ilerledikçe telâffuz ettiği kelime adedi çoğalır, çocuk bülbulleşir. Öğrendiği kelimeleri dimağının hücrelerine iyice nakte edebilmesi için mütemadiyen söylenir, tekrar olunur. Bu dil öğrenmenin pratik

Mânasını anlamadan tekrar ettiği kelimelerin mânasını öğrendikçe kelime kılışelerini lüzumuna göre dizmek ve insicam belirir. Daha sonrakine münakeme unsurları işe karışır ve nihayet mâna ve maksat taşıyan (konuşma) meydana gelir ki bununla şahsiyeti belirir ve insan olur.

Bu kadar karışık bir işi dimağımızın sol fusundaki merkez üstüne almıştır. Ve buna (broka) merkezi denilir.

Fakat insanda yalnız konuşma değil yazı yazmak hassası da vardır. Bununla düşündüğünü ve istediğini bir takım resimlerle tesbit edip konuşuyormuş gibi uzağındakine anlatmak imkânını bulmuştur.

Demek oluyor ki dimağımızın sol fusundaki merkez hem konuşma hem de yazı merkezidir. Bunun hakikat ol-

duğunu hastalardan öğrenmişizdir. Bazı dimağ hastalıklarında okunak ve konuşmak imkânsız oluyor. Diğer bir hastada yazmak hassası kayboluyor. Bu gibi hastaların ölümlerinde dimağ muayene ve mütalâa edilmiş, konuşma veya yazma muntakasının harap olduğu görülmüştür.

Bu buluşla ispat etmiş oluyoruz ki insan dimağının sol fusunda yazma ve konuşma merkezi mevcuttur.

İnsanla hayvan arasındaki asıl fark, bu konuşma muntakasının inkişafı ve kemalini bulmuş olmasıdır. Buna ilâve olarak bir de yazı merkezinin bulunmasıdır.

Özlediğim bahçe

Altında hâtralar dinlenen çınar,
Yılların boy verdiği derin bir havuz,
Her sabah dışlerimi kamaştıran nar;
Saadetimdir benim burda kılavuz...

Kuşların öttüğü bal rengi bir iklim,
Maviliklere uçan hülya salınacak,
Ve bu ılık iklimde yıllarca kalmak;
Daima özlediğim hayatım benim.

Dündar AKÜNAL

Hayvanların en mükemmeli demek yerinde olan insan uzviyetinde konuşma ve yazma merkezlerinin mevcudiyeti insana (Eşrefi mahlûkat) ismini kazandırmıştır.

Kuşların ötmesi, hayvanların bağırması benzerini davet mahiyeti taşıyabilir. Fakat konuşmak değildir. Halbuki her cins ve nevi insan birbirini tanımakla dillerini öğrenip konuşabilirler. Bir Zencinin bir Hintli ile, bir Japonun bir Türk ile konuşup anlaşması konuşma ve yazma merkezlerinin mevcudiyetile mümkün ve vâkidir. Fakat bir kurdun nasihatini bir kuzunun anlamasına, bir öküzün böğürmesin-

den bir köpeğin korkmasına imkân yoktur. Yani konuşmak, anlaşmak iktidarlari yoktur. İnsanlar ise cins, ırk ve lisanları ayrı dahi olsa sözle meramlarını anlatmaları kabil ve mümkünüdür. Dimağın dar bir kısmını kaplayan esmer renkte, mikroskopik küçüklükte toplanmış bir küme dimağ hücrelerinin, nelere kadir olduğunu bilmek, bu derece ince ve nazik bir mekanizmanın nasıl işlediğini tasavvur dahi imkânsızdır. Filhakika biz bugünün ilmi ile dimağın sol fusunda konuşma ve yazma merkezinin bulunduğunu biliyoruz. Fakat bu hücre yığınının maverasında hangi esir ve enerjinin bu merkezlerde tesir yaratarak bizleri insan şekil ve kibaline soktuğunu takdirden âciz bulunuyoruz. Bu zamana kadar gelip geçen peygamberler, filozoflar, müdekkikler, âlimler bu tabiat muammasını halletmeğe muktedir olamamışlar, hattâ bu mevzu üzerine nazariye dahi kuramamışlardır. Bundan sonra da bu keyfiyet sırrını saklayacak ve meçhuller arasında kalacaktır.

Buna rağmen biz varız, varlığımıza inanıyoruz, var olduğumuzu konuşarak meramımızı anlatmakla ispat ediyoruz. Hayaller kurup hâtralar yazıyoruz. Hattâ sözün o kadar tesiri altında kalıyoruz ki bazan birimizin sözü, yüz binimizi ikna ederek ölüme kadar sürükleyebildiğini görüp işitiyoruz.

Zekâ, konuşma, yazma; aynı esir ve aynı enerjinin muhtelif tezahürleri olmakla beraber aslı gene meçhuldür.

Nasıl konuşuruz? Bunda malûmlar çoğalıyor, meseleyi hal de kolaylaştırıyor. Dimağın sol fusunda mevcut konuşma merkezinden kaynayan esiri enerji birçok akis ve in'ikâslar yaptıkdan, birçok duygu ve hareket sinirlerinin yardımını temin ettikten sonra iki taraf ciğerimizin aralığından çift olarak inen vag sinirine geliyor ve on-

dan ayrılmış bir şubei asabiye de hüc-
renin hareketine vasıta oluyor. Ciğerin
içindeki hava körük gibi dışarı fırla-
tırken hançere mizmarı denilen gırtlak-
ın hubul ve şeritleri arasından geçi-
yor. Bu esnada bir şey söylemek ister-
sek kelimenin mizacına ve tolérance-
na göre hançere mizmarı ya daralıyor,
yahut 'aralık kalıyor. Bu suretle ciğer-
lerden çıkan hava düdük gibi bir ses
oluyor, monoton bir ses. Mizmardan
çıkan bu monoton ses, dil, damak
(hank = Voûte Palatine) ve dudak-
ların yardımı ile artiküle oluyor. Maf-
sallanıyor. Bu artikülasyon o kadar
mahirane yapılıyor ki ağızdan çıkan
ses, söz oluyor ve karşınızdakine me-
ramımızı anlatmak kabîl oluyor.

Dilsizlerin konuşmaktan mahrum
oluşları hançere fonksiyonunun olma-
yışından değil dimağ merkezinin yol-
suzluğundan ve kifayetsizliğindendir.
Eğer onların kulağı işitmiş olsaydı, on-
lar da harfleri, kelimeleri öğrenecek-
ler ve dimağın irade yollarına malik
olup konuşabileceklerdi. Fakat yol
duyma cihazında kesilmiş, nakil vası-
tası inkıta uğramıştır.

Konuşmakta işitmenin büyük ro-
lünü anlaşıldıktan sonra dilsizlere söz
söyletmek imkânı da bulunmuştur.
İşitme uzvu dahilinde kalmış kırıntı
bazı sinir parçalarından (semi' adacık-
ları) istiane olunarak ve o noktalarda
his bakiyesini tenmiye ve talim ile sa-
ğır, dilsizi az çok konuşturmak imkân
dahiline girmiştir.

Hülâsa; söylenecek söz, evvelâ
dimağda imâl olunur. Sonra hançereye
gönderilir. Hançere sözü yapacak se-
dalara göre avarlanır, dil, dudak ve
damakla mafsallanır, nihayet söz ve bi-
tep şeklinde ağızdan dışarı fırlar.

Yalnız şu noktayı belirtmek iste-
rim ki, konuşma, şuur dahilinde bir di-
mağ işidir. Teganni ise (Profesyonel
teganni ve bu gibiler müstesna) şuur
altına yakın bir iradenin tecellisidir.

Niçin konuşuyoruz? Buna gelin-
ce bir kaç kelime hülâsa edebiliriz:

Birbirimizi anlamak ve birbirimi-
zi aldatmak için!

Dr. Haydar İbrahim AYDAR

İtiraz:

Münderecatımızın çokluğundan bu sa-
yımızda (Çocuk Adam) tefrikamızı neşre-
demedik. Özür dileriz.

SATIRİK HİKÂYE :

İnsaniyetli adam

(9 uncu sahifeden devam)

— Vazgeçin yahu.. Nasıl saate müşteri
bulabildiniz mi?

— Hayır eşeklik ettim, sözünüzü dinle-
medim..

Hiddetle kafasını yumrukluyordu. İçin-
den karısına :

— Seni gidi münasebetsiz karı. bir de
kimse, kimseye boşuna iyilik etmez, dersin
ha! diye hiddetleniyordu.

Yabancı adam :

— Bana itimat etseydiniz, ben saatinizi
iki misli fiyatına sattırırdım, dedi.

Hüseyin Naci efendi mahcubiyetle ce-
vap verdi :

— Vallahi itimatsızlıktan değil.. Nasıl
anlatayım, yorgunluktan sersem gibi ol-
muştum. Ne söylediğimi, ne yaptığımı bil-
miyordum..

— Üzülme canım, başka bir gün is-
tediğiniz fiata sattırırız.

Hüseyin Naci efendi bu insaniyetli
adamin boynuna sarılıp yanaklarından şa-
pır şupur öpmek istiyordu.

— Yoruldunuz.. Artık biraz da siz otu-
run? diye kalkmağa teşebbüs etti.

Yabancı adam, onu kaldırmadı. Bir kaç
dakika içinde o kadar can ciğer oldular ki
tramvaydan inince kol kola yürümeğe baş-
ladılar. Yabancı adam biraz ileride oturu-
yordu. Bir gün muhakkak Hüseyin Naci
efendiyi yemeğe bekliyordu.

— Size çok kanım kaynadı! diyordu.

— Ben de sizi bekliyorum. İlk defa gel-
mek benim borcum.. Fakat sonra siz de bi-
ze buyrun, hem de hanımefendi hemşirem-
le beraber.. Eminim ki oda bizim vefikadan
bişlanacaktır.

— Hay, hay!

Kucaklaştılar. Yabancı adam, âdeta gur-
bete giden bir akrabası gibi Hüseyin Naci
efendiyi şiddetle göğsünde sıktı. Yanakların-
dan öptü. Sokağı dönerken Hüseyin Naci
efendi arkasından bağıriyordu :

— Her ne kadar tanımazsam da hanım-
efendi hemşireme benden ve refikamdan
hürmetler.. Söylemeği unutmal.

Eve geldiği zaman karısı saati sordu :

— Ne yaptın?

— Hiç.. Bütün gün canım çıktı. yüz
elli liradan fazla veren olmadı..

— Ey sonra?

— Sonrası bu.. Eğer tramvayda, bir in-
saniyetli adama rasgelmeseydim muhakkak
hasta olacaktım..

— Satamadın mı?

— Hayır!

— Şimdi ne olacak?

— Ne olacak, al, saati istediğin fiata
kendin sat!

Elini cebine soktu, saati bulamadı, öteki
cebine soktu, saat yok.. Her tarafını aradı
yok, yok..

— Yahu, tramvaya binerken baktım, ce-
bimde idi.

Zavallı adamın üstrabından rengi kül
gibi oldu.

Karısı :

— Budala, saati çarptırdın. Kimin çaldı-
ğının da farkında değil misin?

Hüseyin Naci efendi, bitkin bir halde
kekeliyordu :

— Tramvayda cebimde idi. Kimse ile
de konuşmadık ki.. Yalnız tramvayda bir
insaniyetli adama rasgeldim!

— İnsaniyetli adam mı?

— Evet, bana yerini verdi.. Beraber
tramvaydan indik. Ayrılırken kucaklaştık.

Karısı sözünü kesti :

— Kucaklaştın ha.. Hâlâ saati kimin
çarptığını anlamıyor musun?.

— Fakat bana bu kadar iyilik eden o
insaniyetli adamdan..

Fena halde hiddetlenen kadın :

— Sus! diye bağırdı.. Koca aptal, sana
kaç defa söylemedim mi, kimse kimseye bo-
şuna iyilik etmez. Hâlâ bu kalın kafana gir-
medi öyle mi? Sersem sersem suratına bak-
ma, koş herifi yakalamağa çalış!

Muallim Cudi Efendi

Yazan : ALİ CANİB YÖNTEM

Selânikte iki meşhur muallim vardı. Biri Şemsi efendi, öteki Cudi efendi. Şemsi efendi bir ilk okul öğretmeni idi. Fakat bütün o muhitte popülerdi. İlk defa olarak yeni sistemde bir mektep açmış, çocukla meşgul olmanın zevkini bulmuş, mini mini yavruların ehemmiyetini idrak etmiş, mizacen lâübalî, şen, kendisini herkese sevdiren, törenlerde mektep talebesinin başına geçerek onları sevk ve idare eder, yalnız vazife itibarıyla değil, ruhunda da tam bir mektepçi idi (1). Cudi efendi, bunun tam aksine, münzevi, — eskilerin tâbirince — «merdüm-giriz» bir zattı. Arapçası, Farsçası kuvvetli, eski divan edebiyatına mensup bir şairdi. Selânik idadisinde Türkçe ve edebiyat tedris ederdi. Vakur, hattâ biraz mağrur bir adamdı. Hayatında kimseye minnet etmemiş, talihine razı, çok adamla temastan çekinir, kendi âleminde yaşardı. Derslerde ilmi derecesinde feyizliydi denemez. Onun asıl değeri hususi sohbetlerinde belli olurdu. Bazan bir kiraathânenin köşesine çekilir, etrafına toplanan eski talebesile hasbîhal eder, onlara Arap, Acem ve Türk şair ve ediplerinin menkıbelerini anlatırdı. O devrin adamlarında sık sık raslanan nükte ve zarafet Cudi efendide de görülürdü. Bu nükte ve zarafet bazan hezel ve mizaha, hattâ hicve kadar dayanırdı. Pek çok manzume yazmış olduğu halde, bunları kıskanır derecelerde saklar, ne neşrettirir, ne okurdu. Bir gün onun İstanbul'da çıkan — galiba Resimli Gazetede — intişar etmiş «Vücut» adlı uzun bir manzumesini buldum. Hafızam kuvvetliydi. Bir iki okuyuşta ezberlemiştim. Bu manzume şöyle başlıyordu :

Bir gün bunu kendisine ezberden okuyuverdim. Şaşırdı, «Nereden buldun?» diye sordu. Anlattım. Bundan sonra aramızda bir baba oğul samimiyeti başladı. Bu, 1903 - 1904 yıllarına tesadüf eder. O zamanlar ben muallim Naci'yi okurdum. Nacinin, benim nazım dilim üstünde temiz bir tesiri oluyordu. Zihaf, imale gibi höcnetlerden âzâde manzumeler kaleme alabiliyordum. Muallim Cudi bunları beğenir, fakat benim şiirle iştigalimi hoş görmezdi. Bir gün bana açıkca dedi ki :

— Olsan olsan benim kadar şair olabilirsin. Görüyorsun, ben şair oldum da başım göğe mi erdi? Vaz geç bu sevdadan...

Muallim Cudi efendi, Merzifonluydu. Sayın üstat Mahmut Kemal İnal'a gönderdiği tercüme-i haline dair olan bir mektuba nazaran 1850 de doğmuştur (2). Öğretmen Vehbi Cemî'nin Merzifonda neşrettiği «Merzifon Şairleri» (3) adlı eserinde deniyor ki: «Cudi küçük yaşta babasını kaybediyor. Anası başka bir kocaya varıyor. Kimsesiz kalan küçük Cudiyi teyzesi yanına alıyor. Karı koca şaire öz bir evlât gibi ihtimamla bakıyorlar. Babasından kalan tarlalar, ilk zamanlarda Cudinin tahsiline medar oluyor. Ve neticede hepsini de satarak yol parası yapıp Cudiyi İstanbul'a gönderiyorlar. Cudi, teyzesi Sofu kızı Emine hanımı çok severmiş. Bu bayan okur yazardı. İlk okuma, yazmayı şaire o öğretiyor. Fakir oldukları için muntazam bir kalem satın alamıyorlar. Eski develi kibrîr çöplerinden, kamışlardan kalem yaparak iptidai bilgiyi ediniyor. Hattâ teyzesinin kocası, yahî eniştesi «Saraç Müezzîn Halil» Paşa camiinde

müezzînmiş. Akşamları camie giderken şaire de beraber götürür, o, namazı kıldırana kadar Cudi de şadırvanın kandillerinden istifade ederek dersine çalışmış. Cudi bundan tahminen 40 yıl evvel bir kere Merzifona gelmiş; ve doğruca teyzesinin evine inmiştir. Ve teyzesi yaşadığı müddetçe, hayatta yegâne hâmisî olan bu sayın kadına maddî yardımda bulunmuştur...» (Muasır Şairler) in müellifi İsmail Hakkı bey, der ki (4) :

«Cudi efendi namını İstanbul'da iptida teşhir eden (Teavün-i Aklâm) risalesidir. Mütalâa edilen eserleri muameleyhin iktidar-ı nazmının kudre şairanesinden ziyade olduğunu göstermekte ve meslek-i edebîsi, tarz-ı kadîme meylini irac etmektedir. Manzumâtı mütenevvi ve muhtelifdir. Münacâları, gazelleri, Türk, Arap ve Acemî sanlarındaki iktidarına birer höccettir.»

Muallim Cudi, 1874 de İstanbul'a gelmiş, medrese tahsili görürken, ilk defa Beşiktaş Askerî Rüşdiyesine Türkçe muallimi tâyin edilmiştir. 1878 de Selâniğe gitmiş, hususi (Terakki) mektebinde yedi yıl öğretmenlik ettikten sonra ora resmî idadisine tâyin olunmuştur. Yukarıda da söylediği gibi burada edebiyat ve Türkçe tedris etti. Meşrutîyetin ilânında Amasyada mebus çıktı. Meclisin feshinde tekrar öğretmenliğe döndü. 1914 de Gelebevi lisesinde edebiyat ve felsefe muallimi iken Bezm-i Âleme geçirildi onun yerin ben tâyin edildim. Eshoca ve talebe halef-selef olduk. İlgün mektebe kadar geldi, beni tebrik ve teşvik etti. 1917 de İsparta mebluğuna seçildi. Meclisin feshine kadıkaldı. 1921 de tekaüt oldu. Bundan sonra büsbütün münzeviyane yaşamışa başladı. Oğlu bay Azminin Ka-

Ne nâr u nûrdur esbab-ı iştîâl-i vücut
Gözümde olmadı ruşen dirîğ hâl-i vücut
Bu Kibriyâ şu benim çeşm-i aczime çoktur
Garaz bilinmek ise Zât-i zülcelâl-i vücut
Gerek sürûş-i muazzam, gerek hevâm-i hakîr
Hülâsa her biri bir zübde-i kemâl-i vücut...

(1) Şemsi Hocayı iyi tanıyan bir za-
bu sevimli adamın hayatını yazıvermesi
menni edilir.

(2) Son Asır Türk Şairleri, S: 249.

(3) Merzifon Şairleri, S: 75.

(4) Muasır Şairlerimiz, S: 79.

köyündeki evine çekildi. Bu esnada arasına buluşurduk. Kuşdilinde çayıra karşı küçük bir kahveye iner, köşeye çekilir, kendi kendine otururdu. Arasına orada kendisini ziyaret ederdim. Gözlerinin artık göremediğini, gazete okuyamadığını müteessirane söylerdi. 1931 de vefat etti. Son günlerine kadar hafızası, muhakemesi, kendine mahsus zarif konuşması yerinde idi. Türkiyat Mecmuasında intişar eden «Osman zade Tâib» hakkındaki yazımı iştmiş, benden bu makaleme dair izahat aldı: «Hatırimda kaldığına göre Tâib bilhassa kıta yazmakta mahirdir. Hecagûların da elebaşılardanandır, de-ğil mi?» dedi.

Pek sayın üstat Bay Mahmut Kemal İnal, Cudinin vefatı münasebetile (Son Asır Türk Şairleri) nin zeylinde şunları yazmıştır :

«Selânikte ve İstanbulda binlerce şakirt yetiştirmiş ve memleketin irfanına yarım asırdan ziyade hizmet etmiş iken cenazesinde oğullarının beş on aşinasile beş altı polis, bir kaç cerrar ve şair namına da — sonradan yetişen — Flöralı Nâzım vardı (5). Vefalı âdem istiyen vefalı âdem olmalı, hakikatine bir kere daha şahit olduk. Fakat bihakkın âlim, fadıl, şair, bir ehl-i kemalin bu derece ihmal edilmesine de fevkalâde teessüf ettik. Merhum gölgesinden ürkecek derecede vehham, aşınalarile ihtilâttan muhteriz idi. Hukuk-ı kadimeye ve kavaid-i vefaya pek o kadar riayet etmezdi.»

**Şair şevâd - kândır esrar-ı hilkatin
Bir tercemanıdır suhuf-ı sun-ı kudretin**

diyen şair ve muallim Cudi, hakikaten münzevi, köşesinde oturup kendi kendine düşünmekten zevk alır bir adamdı. Hastalıktan, hasta olmaktan korkar, bulunduğu yerde — sınıfta ve kıraathanede — en sıcak günlerde bile pencereleri kapatır, paltosunu, perdesüsünü çıkarmazdı. Bu vehminin, aşınalarile ihtilâttan ihtiraz edecek derecede olduğunu ben bilmiyorsam da, eski bir arkadaşı olan ve gene kendisi gibi memleketimizin bir fâdıl üstadı sayın Mahmut Kemal elbette daha iyi anlamış ve hükmünü ona göre vermiştir.

Üstat Cudi isterse en mahir bir divan şairi gibi yazar, bize :

**Gül açmayınca açılmaz dehanın ey bülbül
Bedi'siz olamaz mı beyanın ey bülbül
Tuyur içinde bedayi-şinas olan sensin
Bahara dair olur dâstanın ey bülbül**

**Bilâle benziyor avâz-ı leyl-i bidârın
Seherden evvel okursun ezanın ey bülbül
Gülün revayihı Attar'ı andırır ki okur
Çemende mantık-ı tayr-ı zebanın ey bülbül
Figan mı, şevk-ı terennüm mü kimseler bilmez
Lisan-ı gaybe müşabih lisanın ey bülbül...**

Yoluna gazeller verir, isterse, en sade bir saz şairi gibi :

**Doğru yoldan şaşar isen,
Küfr eline taşar isen,
Sen Allahsız yaşar isen,
Ben Allahsız yaşıyamam!**

**Yeller eser, deniz coşar,
Her şey Allahına koşar,
Bu sözle taşlar yumuşar
Ben Allahsız yaşıyamam!**

**Gönüldedir tecellisi,
Odur kulun tesellisi,
Sana sözün temellisi :
Ben Allahsız yaşıyamam!**

tarzında bir ilâhî yazar, samimî konuşma diline dönebilirdi.

(Son manzara) ünvanlı şu manzumesini buraya geçiriyorum:

Canlı gelen âleme cansız gider,
Kâr-ı cihan, böyle ziyansız gider.
Ruh-ı revan, neyle gider, görmedim.
Ten, halecansız, heyecansız gider,
Canda imiş dağdağ-ı jstırap
Ten, halecansız, heyecansız gider,
Gelmede, gitmekte nedir kaide
Bazı uzar, bazı apansız gider.
Düş-ı cemaatteki tâbuta bak
Mevt, hayat üzere figansız gider.

Semtini tâyine karışmaz bile
Mevc-i fenâ, kayd-i giransız gider.
Sırt üzeri yemde şinâh eyleyen
Baş tarafa sanma tabansız gider
Na's - bedüşün ne tuhaf vaz'ı var,
Halka çevirmiş taban, ansız gider!
Tepme vurur küsdüğü dünyasına,
«Haydi geri!» der, o zehansız gider!
Kavs-i kazâden atılan tiri can
Ashına döndükte kemansız gider.
Can gidiyor, yok eseri, Cudiya,
Arşa giden âh, dumansız gider!..

Bu manzume hocamıza hâs ince tehzilin karakteristik bir ifadesini taşıyor. Bir şiirinde :

**Yetmiş üç yıldır geçirdim nik ü bed çok rûzgâr
Ben tebahhur eyledim Cudi, fakat cûş etmedim**

diyor. Bu her mânasile doğrudur. Ba-

zan âşıkane, bazan hakımane, bazan mütehakkımane manzumeler yazan üstat, asla cûş etmemiş, zevkinde, hezeline daima sükûnetini muhafaza etmiştir.

Hocalığında da bu hasletini muhafaza ederdi: gayet sakin dersini verir, arasına lâtif ve zemine uygun fıkralar anlatır; ne coşar, ne kızar, eğer istemediği bir şey olursa yaparı zarif bir söz, bir nükteyle tevbihi ederdi.

Bir gün sınıfta sorduk :

— Hoca efendi, Evliya kimdir ve ne demektir?

Hiç düşünmeden şu cevabı verdi:

— Bir adam evlenir, gel zaman git zaman, sorarlar «Filânca evli midir?» diye. O adamı bilenler de cevap verirler: «Evli ya, evli ya..» olur o bir evliyal..

Bir gün biraz sersemce ve tembel bir çocuğun dersi dinlemediğini fark etmiş olacak ki, yanına çağırır, elile kapıyı göstererek :

— Dışarı çık, seni behahet çağırıyor! dedi.

Çocuk nükteli anlamadı, çıktı, bir dakika sonra içeri girdi :

— Kimseyi bulamadım efendim dedi.

Cudi, zehirli bir gülüşle :

— O senden ayrılmaz, otur yerine, dilini tut! cevabını verdi.

Bir gün de çalışkan olduğu için acı söylemeğe kıyamadığı Kasım adlı bir arkadaşımıza, derste yanındaki ile konuştuğunu şöyle ihtar etmişti :

— Kasım Efendi ne taksim ediyorsun?

Mektebe Üsküp taraflarından bir talebe gelmişti. Daha küçük sınıflardan birinde idik. Cudi bize masdarların muhtelif sigalarını tasrif ettiriyordu. Bu çocuğu da kaldırdı :

— Gelmek fiilinin mazi-i şuhudisini tasrif et, dedi.

Çocuk :

(Sonu 15 inci sahifede)

(5) Hocamın ölümünü ben haber alamamıştım. Bir çoklarının da benim gibi haber alamamış oldukları şüphesizdir.

DELHİDEN ÜŞKÜDARA

Tefrika : 38

Yazan : B A R K I N

Yalnız Firuz Şahın yaptırdığı (Havzu Has) tan biraz bahsedelim: Bu muazzam göl ile etrafındaki yapılar Lal Kot'tan, Delhiye giden yol üzerindedir. 1 kilometre eninde ve 1,5 kilometre boyunda cesim ve bir göl kadar büyük olan bir havuzun kenarında bütün Tuğlak yapıları gibi metin duvarlar üzerinde türbeler ve asma bahçeler yaptırılmıştır.

Gölün orta yerinde kır de adacık varmış ki buraya sandallarla gidilmiş. Bu cesim havuz veya göle Cumna nehrinden açılan

yet sanatlı, metin ve yapıcılık bakımından birer şaheser olan bu türbelerde Firuz Şah Tuğlak, Nasreddin Mehmet Tuğlak ve büyük oğlu İskender Tuğlak medfundur. Ana yoldan Havzu Hasa ayrılan yol üzerinde de 8-10 tane kadar Tuğlak üslubunda türbeler var. Kimbilir kimlerin türbeleri Havzu Has Hindistanda mevcut bu çeşit suni göllerin en büyüğüdür ve Ahmet Âbattaki bunun yanında hakikaten bir havuz kalır. Eski Delhi'deki diğer Tuğlak yapılarından bazıları Osmanlı mimarisinin eserlerine o kadar ben-

da (Cuma Mescit) ise Kirkiden daha çok dikkati çeker. Öteki Tuğlak camilerinde farklı olarak bu caminin avlusu açıktır ve mihrap kısmı daha muhteşem olmak üzere dört tarafı kubbeli galerilerle çevrilmiştir. Bu caminin üstüne çıkılınca mihrabın sağ tarafına düşen istikamette Vijay Mendal bir Tuğlak sarayı harabesi vardır.

Lal Kot şehri

Buraları da görüp bitirdikten sonra Lal Kot'a gidelim, Tuğlak Abattan (Lal Kot) a kadar 7 kilometrelik yol vardır.

Lal Kot Türklerin Hindistanda kurdukları ilk hükümetlerin merkezidir. Türklerden evvel burada meşhur Prityvi Raj oturmuş, Hindistanın en ileri bir şehri imiş. Gurlu Şahabeddin Mehmet 1193 de buraları fetheder. Bunu istihlâf eden Ay Beg Şahabeddinin istilâ ettiği yerlerde son temizlikleri de yapar ve burasını zaptedip yerleşikten sonra 1205 de kendini Kubeddin ünvanile (Sultanı Hint) ilân eder. Kutbeddin Ay Beg Hindistanın en şöhretli hükümdarlarından biridir. Hükümet hudutları bugünkü Afganistan da dahil olmak üzere Orta Asyadan Cennubi Hindistana kadar koca bir dünya kıtasını içine alıyordu. Afganistanda ve Hindu Güş dağlarının Şimal Versanındaki arazide bugün Ay Beg diye bir kasaba vardır ki Kutbeddinin adını taşır. Bu kasabaya bugün Heybek diyorlar.

Lal Kotta Kutbeddinden sonra bunun kölesi ve damadı Şemseddin İltutmuş, bunun kızı Raziye Sultan, Gıyaseddin Balaban gibi hükümdarlarla kısmen tarihlerin Halciler dedikleri Kalaş sülâlesi hüküm sürmüştü ve Alâeddin Halci zamanında Lal Kot bırakılarak burası ile bugün Hümayunun türbesinin bulunduğu yer arasındaki arazide bugün Sirj denilen eski Şahpur şehri inşa olunmuştur.

Lal Kotun 18 metre yüksekliğinde ve 9 metre genişliğinde ve büyük taşlar ve horasan harçla inşa edilmiş gayet metin surları şehrin Şimal ve Garp kısmında olduğu gibi duruyor ise de Şark tarafındaki surlar tamamen yıkılmıştır. Bu görülen surlar iş kalenin surlarıdır. Asıl şehri çeviren dış surların nerelere kadar uzandığını bugün katı surette tesbit etmek kabil değilse de bazı temel bakayasından iki buçuk kilometre kutrunda ve beş köşeli bir sahanın eski Delhinin şehir arazisi olduğu zannedilmektedir. — Arkası var —

Delhi: Delhi Hakanı Ay Bey zamanında camie tahvil edilmemesine rağmen yüksek sanat kıymeti takdir olunarak olduğu gibi muhafaza edilen eski Hindu mâbedinin sütunları

kanallarla su getirilmiş. Etraf yemyeşil ve ağaçlık imiş ve buranın manzarasına doyum olmazmış. Aksak Temür 24 kânunuevvel 1391 de Tuğlakların generalı Mallo Hanı yenerek buralara sahip olduğu zaman bir müddet bu gölün kenarında ordugâh kurmuş. Temürün vakanüvisi Şerafeddin Yezdi bunu tarihinde zikrediyor.

İşte bu gölün Cenup köşesinde yaptırılan metin duvarlar ve setler üzerine birçok inşaat sıralanmış. Bu inşaat bahçe pavyonları, yaz sarayları ve türbelerden ibarettir. Ga-

zer ki bazı türbeleri gördüğüm zaman kendimi Delhide değil İstanbulun bir köşesinde sanıyordum. Bilhassa türbelerde bu benzeyiş fevkalâdedir ve ancak aynı millî ruhun muhtelif ülkelerde aynı şekilde kendini göstermesi ile bu benzeyiş izah olunabilir.

Tuğlak eserlerinden yalnız pek mühim olan üçünün ismini zikredeceğim: Çırağ Delhi denilen evliyanın türbesine giden yolun solundaki Kirki camii vasfı Tuğlak üslubunda bir camidir. Eski Cihan Penah şehrinin Cenup batı taraflarında Begüm Pur-

Muallim Cudi Efendi

(13. üncü sahifeden devam)

— Gâldım, gâldın, gâldı diye başladı..

Cudi kürsüden uzandı :

— Ne, ne? diye, elini kulağının kasına tutmuştu.

Çocuk tekrar etti :

— Gâldım, gâldın, gâldı...

Hoca :

— Seni gidi gâldım seni, otur yerine...

Dedi ve başka bir talebeyi kaldırdı, Yerine oturan çocuğa gözlüklerinin üstünden bakarak; bir kere daha :

— Gâldım ha, seni münasebetsiz senil.. dedi.

Edebiyat dersinde idi. Bir talebe Baki'nin «Ne deryadır bu şirin bahri yarap» mısraını muhtevî şiirini okutmak istedi, çocuk veznin âhengini bozdu. Cudi sordu:

— Bu şirin bahri nedir?

Talebe bilemeyince :

— Bahr-i batakl, bahr-i batakl! Otur yerine! diye tekdi etti.

Selânik idadisinde talebe iken bir gün bana :

— Peder beyefendi, sakalını ne kadar kısa kestiriyor. Bir otursa kuyruğu görünecek. dedi.

Bunu, deryadil bir adam olan bana söyledim. Mutadî üzere güldü:

— Hocana selâm et, kendisi salını uzata dursun. Benim endişem ki cevabını verdi.

Bunu hocama söylemediğimi ilâve lüzum görmüyorum.

Cudi, kendi kendine Fransızca öğrenmişti. Konuşamaz, fakat okuyunu anlardı. Hattâ Fransız şairlerinin bazı şiirlerini, hem de manzum olarak Türkçeye çevirmiştir. Hocamın r güftesile yazıma son veriyorum:

«Kı-ı bî-rahm için lâyük mî canan
ağlasın,
dın istignasına yansın da derman
ağlasın,
güzel gözlüm ne lâyuktur bu çeşman
ağlasın,
ohur mu nâzeninin nâzeninin
ağlasın.
«Kı-ı mahmûrunu gıryan eden kan
ağlasın,
atan bir an seni âlemde her an
ağlasın!..»

Muallim Cudi, unutulmuş şöhretin en değerlilerinden biridir.

Ali Canib YÖNTEM

Trablusgarp ve Turgut Reis

— 7 nci sahifeden devam —

luklarla bir mevkî kıymet verecek değerde olan insanlar ergeç kendilerini aratır ve hattâ rakiplerini, düşmanlarını bile ayaklarına getirirler. Nitekim Rüstem Paşanın kardeşi Sinan Paşa da Turgudun yaşadığı bir devirde Turgutsuz bir Türk bahriyesi olamayacağını anlamış, onu seçme arkadaşlarıyla beraber tekrar devlet hizmetine bağlamıştı. Büyük denizci Karheli sancak beyi olduğu zaman yaş altmışı geçmiş bulunuyordu. Fakat Rüstem Paşanın yeni bir hatası o sonsuz hürriyet âşığını yeniden kırmış ve tekrar enginlere açılmasına sebep olmuştu. Şariken Trablusa tecavüz edince bu sefer bizzat Kanunî Süleyman büyük denizciye başvurdu. Ona hediyelerle bir altın kılıç gönderdi. Âdeta rica eden bir lisanla İstanbul'a çağırıldı. Eğer Trablus fethine muvaffak olursa idaresini kendine vereceğini va'detti. Büyük Turgut yaş kendine yakın hükümdarın bu ricasını kıramadı. Kendi gönüllü filosunu alarak Kaptanı Derya Sinan Paşanın yüz yirmi parça gemisile Trablus üzerine hareket etti. Kumandan sözde Sinan Paşa idi. Hakikatte bütün donanma hattâ Kaptan Paşa bile ancak Turgudun kumandası altında döğüşmekten bir şeref duyuyordu. Türk donanması evvelâ Maltayı muhasara etmiş, fakat Anderya Doryanın büyük bir donanma ile Trablusun müdafaasına koştüğünü duyunca hemen Afrika sahillerine dümen kırmıştı. Kaleyi şiddetle müdafaaya başlayan İspanyol muhafızı «Gaspar de Villier» uzun zaman Turgudun hücumlarına karşı duramadı. «15 Ağustos, 1551» tarihinde şanlı Türk bayrağı Trablus kalesinin gün görmüş surlarında tatlı bir deniz rüzgârı ile dalgalanıyordu.

Trablus alınmış, fakat Turguda çok fena bir oyun oynanmıştı. Zaferin hemen ertesi günün Kaptan Sinan Paşa ta İstanbul'dan beri koynunda taşıdığı fermanı çıkartıyor ve Trablus Beylerbeyliğini Hâdım Murat ağaya veriyordu. Bu entrika karşısında büyük bir nefret duyan Turgut hemen kadırgasına atlamış ve fedakâr kaptanlarla kahraman leventlerini alarak tekrar yıllardanberi rakipsiz ve kaygusuz saltanat sürdüğü sevgili ve ızsız denizlere dönmüştü. Fakat İstanbul'da bu darbesi onu tam kalbinden vurmuş bulunuyordu. Bu tarihte yaş altmışı aşan koca Turgut elli küsur yıllık hayatı hemen pek az faniye nâşip olan muazzam bir hayat yaşamış, zaferden zaferine koşmuş ve hiç bir zaman İstanbul tersanesinin veya Kubbealtının en yüksek makamını kendi Kaptan köprüsüne tercih etmemişti. Fakat Kanunî Süleyman ona Trablus Beylerbeyliğini va'dettiği zaman koca kahraman ilk defa olarak

gönlünü sabit bir ümide kaptırmış, kendi âlemine çekilerek bütün ömrünü verdiği denizin yanbaşında son günlerini geçirmek için nihayet aradığı yeri bulduğuna kani olmuştu.

Yediği darbe gittikçe yüreğine işlemiş ve derdini doğrudan doğruya Padişaha söylemek istemişti. Kanuniyi ancak Edirne'de buldu. Bir gün Muhteşem Süleyman atı ile saraydan çıkarken ihtiyar Turgudu karşısında gördü. Akdenizin mağrur kahramanı elile atının yularını tutarak Muhteşem Süleymanı durdurmuş ve deviet adamlarının yaptıkları kahpeliği anlatarak kılıcının hakkı olan Trablus vilâyetini yüksek sesle istemişti. Bu sözlerden müteessir olan Süleyman onun gönlünü aldı ve derhal dileğinin is'afını emretti. 1554 tarihinde büyük denizci nihayet emeline nail olmuş bulunuyordu. O, on bir sene Trablus Beylerbeyliğinde kaldı. Onun zamanında bu ülke çok mesut günler geçirdi. Yalnız onu rahatsız eden ezeli bir düşman vardı: Malta şövalyeleri. Nihayet doksanına yakın bir yaşta Malta seferine çıktı. Orada genç arslanlar gibi ilk safâ atılarak ömrünün büyük destanını en şerefli bir şekilde bitirdi, şehit düştü. Son nefesini verirken, pek sevdiği Trablusa götürülmesini ve kendi camii yanında yaptırdığı türbeyle gömülmesini vasiyet etmişti. Nâşini kendi kadırgasına koyarak büyük törenle Trablusa getirdiler ve vasiyet ettiği yere gömdüler. (23 haziran 1565).

Seneler geçtikçe Turgudun merkadı Trablusta büyük bir mânevi kıymet kazandı. Hiç bir yerli Turgut Paşanın camiiinde namaz kılmadan güvey girmez, hiç bir Osmanlı valisi bu türbede ananevi merasimi icra etmeden vazifesine başlamazdı. İtalyan işgalinden sonra bu türbenin hâtrası bir rısyân ufkunda kaybolmuştu. Londra radyosunun verdiği son habere kadar büyük Türk denizcisinin mezarının ne halde olduğunu bilmiyorduk.

Adnan GİZ

Gelecek sayımızda:
NİGBOLU ZAFERİ
ve
KORKUSUZ JAN

Yazan :

Enver Behnan ŞAPOLYO